

פרשת יתרו, מועדון דורות, פרשת שבוע, אקטואליות, ד"ר חזות גבריאל

יש שמועה ויש שמועה

1. שמות פרק יח

פרשת יתרו

(א) וישמע יתרו כהן מדין חתן משה את כל אשר עשה למושה ולישראל עמו ביהוציא יקנן את ישראל ממצרים:

(ב) ויקח יתרו חתן משה את צפורה אשת משה אחר שלוחיה:

(ג) ואת שני בניה אשר שם האחד גרשם כי אמר גר הלייתי בארץ נכריה:

(ד) ושם האחד אליעזר כי אלהי אבלי בעזרי ויצלני מתרב פרעה:

(ה) ויבא יתרו חתן משה ובניו ואשתו אל משה אל המדבר אשר הוא חנה שם הר האלהים:

(ו) ויאמר אל משה אני חתנתך יתרו בא אליך ואשתך ושני בניה עמה:

(ז) ויצא משה לקראת חתנו וישתחו וישקלו וישאלו איש לרעהו לשלום ויבאו האלה:

(ח) ויספר משה לחתנו את כל אשר עשה יקנן לפרעה ולמצרים על אודת ישראל את כל התלאה אשר מצאתם בדרך ויצלם יקנן:

(ט) ויחד יתרו על פלחטובה אשר עשה יקנן לישראל אשר הצילו מיד מצרים:

(י) ויאמר יתרו ברוך יקנן אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה אשר הציל את העם מתחת יד מצרים:

(יא) עתה ידעתי כי גדול יקנן מפלחטובים כי בדבר אשר זדו עליהם:

(יב) ויקח יתרו חתן משה עלה וזבחים לאלהים ויבא אהרן וכלו זקני ישראל לאכול לחם עם חתן משה לפני האלהים:

2. רש"י שמות פרק יח

(א) **וישמע יתרו** - מה שמועה שמע ובא, א קריעת ים סוף ומלחמת עמלק:

את כל אשר עשה - להם בירידת המן ובבאר ובעמלק:

3. מזרחי (רא"ם) שמות פרק יח

(א) [וישמע יתרו] מה שמועה שמע. אינו רוצה לומר מה שמע, דבהדיא כתיב קרא: "את כל אשר עשה". ואם רצה לפרש דקרא ד"את כל אשר עשה" לא קמייירי אלא בקריעת ים סוף ומלחמת עמלק, היה לו לפרש זה גבי "את כל אשר עשה". ועוד, מנא ליה לפרושי הכי קרא, ד"את כל אשר עשה" כולו משמע. ועוד, דלגבי "את כל אשר עשה" פירש בירידת המן והבאר ועמלק, ואלו קריעת ים סוף לא קאמר. אלא הכי פירושו: מה שמועה שמע ובא, כלומר מאי זו שמועה מכל השמועות שמע נתעורר לבא. והכי קתני בהדיא במכילתא ומייתי לה בשלהי מסכת זבחים (זבחים קטז א): "מה שמועה שמע ובא" ואף בקצת נוסחאות שאינו כתוב בהם "ובא" אלא - "מה שמועה שמע", הרי כתוב בהן: "רבי יהושע אומר: מלחמת עמלק שמע ובא. רבי אליעזר אומר: מתן תורה שמע ובא. רבי אליעזר אומר: קריעת ים סוף שמע ובא". משמע דעל ביאתו עסקינן, ולא על שמועתו, ואם כן על כרחך לומר דפירוש "מה שמועה שמע" הוא: מה שמועה שמע ובא. ורבי יהושע שאמר מלחמת עמלק שמע ובא, הוא מפני שכתובה בצדו, ודריש סמוכין. ואף על פי שאין מלחמת עמלק מופלג כקריעת ים סוף, שהרי בקריעת ים סוף הפליג הכתוב בה, ואמרה רחב (יהושע ב, י): "כי שמענו את אשר הוביש ה' את מי ים סוף מפניכם", ובמלחמת עמלק לא מצינו שהפליג בו בשום מקום, מכל מקום מפני שהוא ועמלק היו בעצה עם פרעה (שמות רבה כז, ו ועיין שם א, ט), וראה שאבד הקדוש ברוך

הוא את עמלק מן העולם, עשה תשובה ואמר: אין לי לילך אלא אצל אלהיהן של ישראל, כדאיתא בשמות רבה (שמות רבה כז, ו). ורבי אליעזר שאמר: קריעת ים סוף שמע ובא, הוא ממה שהפליג הכתוב בה ואמר (יהושע ה, ו): "ויהי כשמוע כל מלכי האמרי אשר בעבר הירדן ימה וכל מלכי הכנעני אשר על הים את אשר הוביש ה'", ורחב אמרה (יהושע ב, י): "שמענו את אשר הוביש ה' את מי ים סוף מפניכם ונשמע וימס לבבנו". ואם תאמר, כיון דסבירא ליה לרש"י ז"ל דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, ומשום הכי נקט דברי שניהם ואמר: מלחמת עמלק וקריעת ים סוף, מאי טעמא לא נקט נמי מלתיה דרבי אליעזר המודעי דקאמר מתן תורה שמע ובא. יש לומר, דקריעת ים סוף ומלחמת עמלק הם קרובים לפשוטו של מקרא, האחד מצד סמיכות והאחד מצד הפלגתו, אבל מתן תורה אין בו לא זה ולא זה, ורש"י ז"ל אינו מביא בפירושו אלא המדרשות הקרובות לפשוטו של מקרא. ומה שפירש בפסוק: "את כל אשר עשה בירידת המן והבאר ועמלק" ולא קריעת ים סוף והתורה, אף על פי שכלם נכללים במאמר "את כל אשר עשה", וגבי (פסוק ט) "על כל הטובה אשר עשה" פירש "טובת המן והבאר והתורה" ולא קריעת ים סוף ועמלק. יש לומר, משום דגבי "את כל אשר עשה" לא מצי לפרושי קריעת ים סוף, משום ד"למשה ולישראל" כתיב, והקריעה לא היתה בעבורם, שהרי בעמידת הענן בין מצרים ובין ישראל (יד, כ) כבר היו בטוחים ולא היו יראים מהם, ואם כן לא היתה הקריעה רק להטביעם, להתכבד (כד) ה' על ידם, כדכתיב (יד, ד. יד, יז): "וְאֶכְבְּדָהּ בַּפְרָעָה וּבְכָל חִילוֹ", ולא להצלת ישראל.

ונתינת התורה לא תפול בה עשייה, רק נתינה, ולכן לא יתכן שתכנס תחת מאמר "את כל אשר עשה". אבל בקרא ד"על כל הטובה אשר עשה", לא חשש לכלול בו נתינת התורה, אף על גב דכתיב ביה עשייה, משום דעשייה זו שבה אל "הטובה", ומצד שהיא טובה נופל בה עשייה. ולא יתכן לכלול מלחמת עמלק, משום דמלחמת עמלק הצלה היא ולא טובה, ולא קריעת ים סוף, אי משום דלאו טובה היא, ואי משום ד"לישראל" כתיב, וקריעת ים סוף לא היתה לישראל, כדלעיל. ובפסוק (פסוק ח) "את כל התלאה" לא כלל רק שעל הים ושל עמלק, משום דכולהו אחריני לאו תלאה נינהו. ופירוש "שעל הים" אינו רוצה לומר בעד קריעת ים סוף, דקריעת ים סוף לאו תלאה היא, אלא בעד צעקתם שצעקו כשראו המצרים רודפים אחריהם עד שפת הים (יד, י). אך קשה, כיון שאין קריעת ים סוף נכללת במאמר "את כל אשר עשה", היאך אפשר לומר ששמע אותה ובא, הא מאמר "וישמע" אינו דבק רק עם "את כל אשר עשה".

ועוד, מאי שנא מלחמת עמלק מקריעת ים סוף, שמלחמת עמלק כלל אותה בכלל "את כל אשר עשה", וקריעת ים סוף לא כלל אותה בכלל "את כל אשר עשה", אי משום ד"למשה ולישראל" כתיב וקריעת ים סוף לא היתה למשה ולישראל, חלישותו של עמלק נמי לא היתה אלא לעמלק, ואי משום הצלתם של ישראל שהיתה על ידי חלישותו של עמלק, הא לא שייך בה עשייה, דהצלה אינה אלא העדר וההעדר לא תפול בו עשייה, וצריך עיון.

ביוגרפיה של ר' אליהו מזרחי

רבי אליהו מזרחי נולד בקושטא בשנת ה"א ר"י (1450) לערך, ממוצא רומניוטי (היינו הרא"ם לא בא ממוצא ספרדי, אלא מתוך הקהילה התורכית הותיקה המקומית). בשנת ה"א רנ"ח (1498) הוא מונה לרב הראשי של קושטא, ולמעשה - של כל האימפריה התורכית - עותומנית. בנוסף לחכמתו בתורה למד ר' אליהו גם מדעים. פסקיו ההלכתיים התקבלו על הקהילה הרומניוטית ועל הקהילה הספרדית גם יחד. הוא קיבל את פני הגולים הספרדיים לאחר שנת ה"א רנ"ב (1492) ודאג אישית לסיעודם, לקליטתם וליישובם מחדש. פירושו לפירוש רש"י על התורה מפורסם ונלמד עד היום. הרא"ם נפטר בשנת ה"א רפ"ו (1526). פירוש 'המזרחי' על פירוש רש"י על התורה הוכנס למאגר לפי נוסח המהדורה המתוקנת והמדויקת שהוציא לאור הרב משה פיליפ, פתח תקוה תשנ"ד (1994).